

StrateGIS – karttapohjainen menetelmä asuinalueiden suunnittelun tueksi

PÄÄLÖYDÖKSET

- Karttapohjaisella StrateGIS-menetelmällä voidaan jäsentää tietoa asuinalueen viihtyvyystekijöistä kaupunkisuunnittelun tueksi
- Menetelmä tekee näkyväksi suunnitteluun liittyviä arvovalintoja
- Työpajatyöskentely ja keskustelu eri toimialoja edustavien osallistujien kesken ovat keskeinen osa menetelmää
- Menetelmässä asetetaan kehittämistavoitteita sekä tunnustetaan yhdessä suunnittelualueelle tärkeitä viihtyvyystekijöitä, jotka viedään kartalle
- Tavoitteita ja karttavisualisoituja voi hyödyntää alueen kehittämisen lähtötietona
- Asiantuntijat kokivat menetelmän tärkeimmiksi hyödyiksi keskustelun eri sektoreita edustavien kollegojen kesken sekä viihtyvyyteen vaikuttavien tekijöiden tunnistamisen
- Menetelmällä voidaan asiantuntijoiden näkemysten lisäksi kartoittaa myös asukkaiden ja muiden toimijoiden näkökulmia tietyn alueen kehittämiseen

Viihtyisä ja ihmisten hyvinvointia tukeva asuinympäristö rakentuu monista eri tekijöistä, kuten toimivista ja laadukkaista palveluista, ulkotiloista, kulkuväylistä ja viheralueista. Näkemykset viihtyisästä asuinympäristöstä voivat kuitenkin vaihdella niin asukkaiden kuin kaupunkisuunnittelijoidenkin parissa. Osa asukkaiden viihtyvyyteen ja hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä voidaan tunnistaa tutkimusten perusteella tärkeämmiksi kuin toiset (Bird ym. 2018). Useimmiten eri tekijöiden huomiointi suunnittelussa sisältää kuitenkin arvovalintoja. Arvovalinnoilla on iso rooli, kun alueelle suunnitellaan toimintoja, kuten erityyppistä asumista, työpaikkoja, palveluita, reittejä tai viher- ja virkistysalueita. Etenkin kasvavissa kaupungeissa toimintojen yhteensovittaminen on haastavaa, sillä tilaa on rajallisesti ja kilpailu maankäytöstä on kovaa.

Kaupunkisuunnittelu edellyttää sekä tutkimustiedon ja paikkasidonnaisen käytännön tiedon hyödyntämistä että avointa dialogia toimijoiden kesken, jotta tietoa ja eri näkökulmia – mukaan lukien asukkaiden näkemykset – voidaan huomioida laajasti (Frantzeskaki & Kabisch 2016). Koska asuinympäristöjen viihtyisyyteen vaikuttavia tekijöitä on paljon, suunnittelussa tietoa on tarve jäsentää helposti hyödynnettävään muotoon, jotta sitä voidaan hyödyntää alueen kehittämisessä.

Hyvä lähiö: Paikkatieto ja asukaskokemukset viihtyvyyden ja elinvoiman arvioinnissa ja kehittämisessä (HYVIÖ) -tutkimushankkeessa sovellettiin Suomen ympäristökeskuksessa (SYKE) kehitettyä StrateGIS-menetelmää, jolla voidaan tunnistaa ja jäsentää tietoa asuinalueiden viihtyvyystekijöistä kartalle (Tiitu ym. 2021). Hankkeessa Helsingin Kannelmäen, Vantaan Koivukylän ja Vaasan Ristinummen asuinalueiden kehittämisen parissa työskentelevät asiantuntijat tunnistivat ja arvottivat asuinympäristön viihtyvyystekijöitä. Lopputuloksena syntyi alueen asiantuntijoiden yhteinen näkemys viihtyisästä asuinympäristöstä. Tässä julkaisussa esittelemme StrateGIS-menetelmää sekä työpajoista saatuja oppeja, joita voi soveltaa kuntien ja kaupunkiseutujen suunnittelussa.

Tavoitteet ja mittarit viihtyisälle asuinympäristölle

Kullekin asuinalueelle erikseen järjestetyissä työpajoissa asiantuntijat asettivat ensin alueelle yleisen kehittämistavoitteen viihtyisyyden lisäämiseksi. Tämän jälkeen osallistujat valitsivat tutkimuskirjallisuudesta koottuja tai alueiden omista tarpeista esiin nousseita kehittämistavoitteeseen vaikuttavia viihtyvyystekijöitä, jotka koottiin arvopuiksi (kuviokuva 1). Asiantuntijat ryhmittelivät arvopuun viihtyvyystekijät teemoittain, esimerkiksi otsikoiden ”kaupunkikuva” tai ”turvallisuus ja viihtyisyys” alle. Kullekin teemalle asetettiin vielä omat alatavoitteensa. Kaikkien kolmen asuinalueen tavoitteissa mainittiin alueen vetovoiman parantaminen, hyvin saavutettavat palvelut, laadukkaat viheralueet ja muut julkiset tilat sekä asukkaiden eriarvoisuuden vähentäminen.

Maija Tiitu

Suomen ympäristökeskus

Tytti Pasanen

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

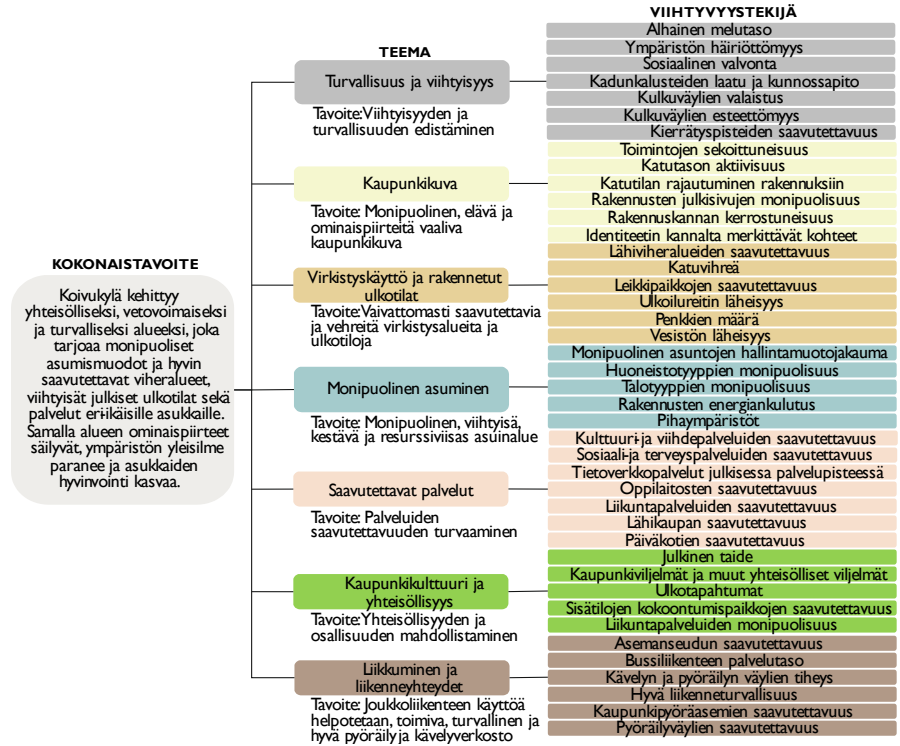
Näin tutkimus tehtiin:

Asuinympäristön viihtyvyystekijöitä tunnistettiin ja arvotettiin SYKEN tutkijoiden vetämissä työpajoissa yhdessä Helsingin Kannelmäen, Vantaan Koivukylän ja Vaasan Ristinummen asuinalueiden asiantuntijoiden kanssa. Työpajoihin osallistui toimijoita kuntien eri sektoreilta kuten kaa-voituksesta, sosiaali- ja terveystalvetaista, asumisesta ja nuorisotyöstä.

Kullekin tutkimusalueelle järjestettiin 3–4 etätyöpajaa, joissa ensin asetettiin kokonaistavoite alueen kehittämiseen ja jäseneltiin asiantuntijoiden näkemysten mukaan alueelle tärkeitä viihtyvyystekijät arvopuiksi tavoitteineen. Sen jälkeen päätettiin kutakin viihtyvyystekijää kuvaava paikkatietoaineisto sekä sen vaikutusalue kartalla. Aineistoina hyödynnettiin niin valtakunnallisia, kaupunkien omia kuin maastohavainnointiin perustuvia laadullisia paikkatietoaineistoja. Aineistojen alueellinen tarkkuus oli 5 metriä.

Asiantuntijat arvottivat viihtyvyystekijät työpajojen jälkeen itsenäisesti jakamalla 100 pistettä kunkin teeman viihtyvyystekijöiden kesken. Kaikkien saman alueen toimijoiden antamista pisteistä laskettiin mediaani, ja ne yhdistettiin kutakin viihtyvyystekijää vastaavaan paikkatietoaineistoon.

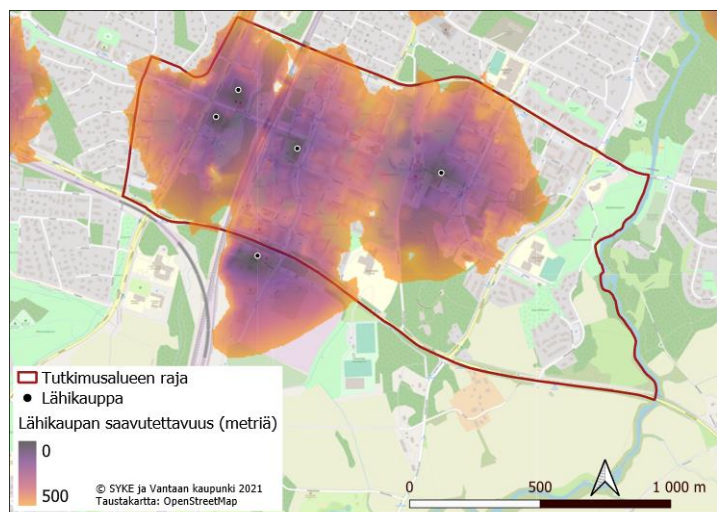
Pisteytetyt viihtyvyystekijät pinottiin päällekkäin ja summattiin lopullisiksi kartoiksi, jolloin korkeita pisteitä saaneet alueet korostuvat korkeamman viihtyvyyspotentiaalin alueina.

Kuvio 1. Vantaan Koivukylän toimijoiden laatima arvopuu, johon on koottu alueen kehittämisen tavoitteet ja niitä mittaavat tekijät.

Viihtyvyystekijöiden kuvaaminen karttoina

Yhteistyössä tutkijoiden kanssa kaupunkien asiantuntijat valitsivat jokaiselle arvopuun viihtyvyystekijälle sitä kuvaavan paikkatietoaineiston, joka mahdollisti viihtyvyystekijän esittämisen kartalla. Visuaalinen esitystapa helpotti asiantuntijoita hahmottamaan, mistä yksittäinen viihtyvyystekijä koostuu ja päättämään mikä on kunkin viihtyvyystekijän vaikutusalue kartalla (kuvio 2). Tyypillisiä esimerkkejä tästä ovat erilaisten palveluiden saavutettavuudet; suunnittelijoiden on mietittävä, mikä olisi hyväksyttävä kävelyetäisyys kullekin palvelulle.

Kuvio 2. Lähikaupan saavutettavuus kartalla Vantaan Koivukylässä. Vaikutusalue määriteltiin enintään 500 metrin etäisyydelle päivittäistavara-kaupoista tieverkkoa pitkin. Tämän viihtyvyystekijän voimakkuus on suurin lähimpänä kauppa.

Menetelmän soveltamisesimerkkejä

Kortteli-/ naapurustomittakaava:

- Asuinalueiden viihtyisyyden kehittäminen
- Kaupunkitilan laadun ja reittien kehittäminen
- Täydennysrakentamisen suunnittelu
- Viherrakenteen suunnittelu

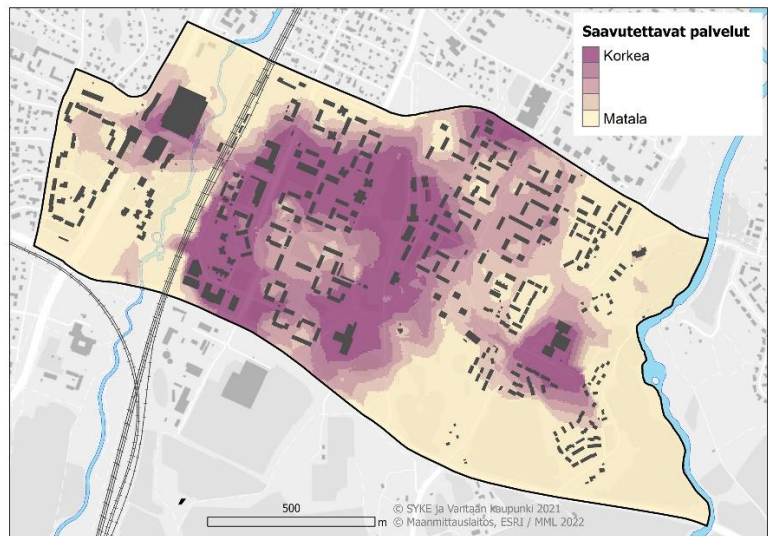
Kunta- / kaupunkiseutumittakaava:

- Hyvinvoinnin suunnittelu
- Asumisen suunnittelu, esim. eri väestöryhmien näkökulmasta
- Täydennysrakentamisen suunnittelu
- Viherrakenteen suunnittelu
- Palveluverkkosuunnittelu

Jokainen osallistuja pisteytti kunkin viihtyvyystekijän tärkeyden suhteessa saman teeman muihin viihtyvyystekijöihin ja asetettuun tavoitteeseen. Osallistujien yhteenlaskettujen pisteytysten avulla viihtyvyystekijät asetettiin tärkeysjärjestykseen ja niistä tuotettiin karttoja, jotka kuvasivat eri toimijoiden yhteistä näkemystä viihtyvyystekijöiden alueellisesta jakautumisesta. Yksittäisistä viihtyvyystekijöistä korkeimmalle pisteytettiin muun muassa alueiden siisteyttä, häiriöttömyyttä, asumisen monipuolisuutta, sosiaali- ja terveyspalveluita, lähikauppoja, julkista liikennettä, viheralueita sekä reittien kunnossapitoa. Kaikki arvopuun viihtyvyystekijät sisältävän kartan (kuvio 3) lisäksi visualisointeja laadittiin myös teemakohtaisesti, esimerkkinä ”saavutettavat palvelut”-teeman viihtyvyystekijät (kuvio 4). Kaupunkien asiantuntijat arvioivat teemakohtaiset kartat kaikkein hyödyllisimmiksi alueen kehittämisen kannalta.

Kuvio 3. Vantaan Koivukylän asiantuntijoiden tunnistamien viihtyvyystekijöiden jakautuminen kartalle. Punertavat värit kuvaavat SYKEN ja Vantaan kaupungin toimijoiden yhteiskehittämien kartta-analyyseihin mukaan viihtyisimpiä alueita. Karttaan on summattu yhteensä 42 eri viihtyvyystekijän esiintymistä, ja se pohjautuu suureen määrään eri lähteistä kerättyjä paikkatietoaineistoja.

Kuvio 4. Teemaan ”saavutettavat palvelut” tunnistettujen viihtyvyystekijöiden jakautuminen kartalle Vantaan Koivukylässä. Punertavat värit kuvaavat teeman tavoitteen toteutumisen kannalta suotuisimpia alueita, joissa on lyhyet etäisyydet tarkasteltuihin palveluihin.

Lähiöohjelma 2020–2022

Hallituksen Lähiöohjelmassa 2020–2022 asetettiin tavoitteeksi edistää lähiöiden asukkaiden hyvinvointia ja voimaa turvaamalla palveluiden ja asumisen hyvä taso (Ympäristöministeriö 2022).

Erityisesti haluttiin puuttua alueiden eriytymiseen ja vahvistaa lähiöiden asukkaiden osallisuutta, asuinalueiden omaleimaisuutta ja sosiaalista identiteettiä. Lähiöohjelmassa haluttiin tukea kokonaisvaltaisia ja poikkihallinnollisia kehittämissuunnitelmia sekä vahvistaa tietopohjaa.

Keskustelua yli sektorirajojen

Työpajoissa mukana olleille asiantuntijoille suunnatun kyselyn perusteella työpajojen keskeisin hyöty oli keskustelu eri hallintokuntia edustavien kollegojen kanssa. Toiseksi tärkeimmäksi hyödyksi nousi viihtyvyyteen vaikuttavien tekijöiden tunnistaminen, jonka menetelmä mahdollisti. Arvopuun viihtyvyystekijöiden esittämisen karttoina koettiin helpotaneen niiden ymmärtämistä.

Menetelmän hyödyntäminen

StrateGIS-menetelmä on joustava ja muuntautuva, minkä takia sitä voi soveltaa hyvin erilaisiin suunnittelun tarpeisiin. Osallistujina menetelmässä voivat olla asiantuntijoiden ohella myös asukkaat. HYVIÖ-hankkeessa asukkaiden näkemyksiä viihtyisästä asuinympäristöstä kerättiin erillisillä kyselyillä.

HYVIÖ-hankkeessa SYKE:n tutkijat tekivät menetelmään kuuluvat paikkatietoanalyytit, mutta menetelmää on aiemmin sovellettu myös siten, että kuntien paikkatietoasiantuntijat tekevät analyytit itse. Tätä varten menetelmästä on laadittu koulutusraportti, jossa on esimerkkinä hyvinvoinnin suunnittelu kunta- ja kaupunkiseututasolla (Tiitu ym. 2020).

Lähteet

Bird E. L., Ige J. O., Pilkington P., Pinto A., Petrokofsky C. & Burgess-Allen J. 2018. Built and natural environment planning principles for promoting health: an umbrella review. *BMC Public Health* 18(1): 930. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5870-2>

Frantzeskaki N. & Kabisch N. 2016. Designing a knowledge co-production operating space for urban environmental governance—lessons from Rotterdam, Netherlands and Berlin, Germany. *Environmental Science and Policy*, 62 (2016), 90-98, <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2016.01.010>

Tiitu M., Viinikka A., Nieminen H. & Strandell A. 2020. StrateGIS – menetelmän soveltaminen hyvinvoinnin suunnitteluun. Suomen ympäristökeskus, HYMY-hanke. https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Paikkatietopohjainen_menetelma_ympariston_hyvinvointitekijoiden_tunnistamiseen_StrateGIS

Tiitu M., Viinikka A., Ojanen M. & Saarikoski H. 2021. Transcending sectoral boundaries? Discovering built-environment indicators through knowledge co-production for enhanced planning for well-being in Finnish cities. *Environmental Science & Policy* 126, 177–188. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2021.09.028>

Ympäristöministeriö (2022). Lähiöohjelma 2020–2022 <https://ym.fi/lahioiden-kehittaminen>

Tämän julkaisun viite:

Tiitu M., Viinikka A, Nyberg E., Vierikko K., Heikinheimo V., Halonen J. I. & Pasanen, T. (2022) StrateGIS – karttapohjainen menetelmä asuinalueiden suunnittelun tueksi. Tutkimuksesta tiiviisti 54/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

HYVIÖ-hanke on osa ympäristöministeriön rahoittamaa Lähiöohjelmaa vuosille 2020–2022.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-979-5 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-979-5>